

λίτενης. Έχουμε λόγους να πιστεύουμε πως πολύ γρήγορα θα άλλαζε ριζικά γνώμες και θα σήκωνε δική του αντιπολιτευτική σημαία. Η χειρονομία του αυτή θα είτανε άπλοχη για νέες πολιτικές ζυμώσεις με ξεκαθαρισμένες προγραμματικές κατευθύνσεις. Η τραγική του δολοφονία τον σταμάτησε ακριβώς στην πιο κρίσιμη περίοδο της πολιτικής του ζωής. Στη στιγμή που δολοφονήθηκε αν πρέπει όρητικα να τραβήξει εμπρός. Τελειώνουμε τις λίγες αυτές γραμμές για τον τίμιο και ευγενικό πολιτικό αντίπαλο της σοσιαλιστικής ιδεολογίας μας, που αν και δεν πίστευε σ' αυτήν, την σεβότανε όμως πάντα. — Χρέος είναι σ' εμάς τους σοσιαλιστές να λέμε πάντα την αλήθεια και ν' αναγνωρίζουμε την ήθική αξία των αντιπάλων μας.

Π. ΧΑΛΚΟΣ

Ο ΙΔΑΣ

Στα 1916 τα Άλεξανδρειανά «Γράμματα» δούλενε ένα φυλλάδι, με τον παραπάνω τίτλο, γραμμένο από το Δ. Π. Ταγκόπουλο. Από το φυλλάδι αυτό ξανατυπώνουμε μερικές σελίδες, που χαρακτηρίζουν το έργο του Ίδα :

Το άρθρο, «Στην Πόλη», με την υπογραφή «Τοξότης», δημοσιεύτηκε στα φύλλα 129 και 130 (Γενάρης του 1905), στην επιφυλλίδα, στις τελευταίες σελίδες μάλιστα, με ψιλά τυπογραφικά ψηφία — άποδειξη τρανή πως δεν τοΰδωσα καμιά σημασία — και σήμερα που το ξαναδιαβάζω, ύστερ' από δέκα χρόνια, λυπόμαι που τα «Γράμματα» δε μου παραχωρούν άρκετό τόπο, νάν το ξανατυπώσω εδώ άλάεργο, για νάν το χαρούνε κι όσοι τότε δεν εύτυχήσανε νάν το διαβάσουνε *.

Ο «Τοξότης» περιγράφει ένα ταξίδι του στην Πόλη. Μά πόσο πρωτότυπα τα περιγράφει τα όσα βλέπει και πόσο Έλληνικά τα βλέπει ! Πονεί για τη Ρωμαϊκή κατάντια, μά κ' έλπίζει στη ζωντάνια και στο ξανάνθισμα της φυλής κ' έτσι ανάκατα, πόνος κ' έλπίδα, ξεχνούνται από την πέννα του, που και που κ' ένας λυρισμός δλωσδιόλου δικός του, όπως δλωσδιόλου δικό του είναι και το ύφος του. Οπως πρωτότυπη ή σκέψη του, έτσι πρωτότυπο και το ύφος του, που όσο κι α φαίνεται άμελημένο, που όσο κι α δείχνει πως ό νέος συγγραφέας δεν προσέχει καθόλου, δε δίνει την πραγματικότερη σημασία στο σμίλημα της φράσης, μά μόνο προσέχει και μόνο σημασία δίνει στην έξωτερέκψη της σκέψης του, τόσο αυτό το ύφος παίρνει μια όμορφη δική του, γίνεται ύ φ ό ς π ρ ο σ ω π ι κ ό, και συνειθίζεται εύκολα κι αγαπιέται από κείνον που το προσέχει λίγο, κι αν τίχει μάλιστα και να μ'ην του άρέσουνε τα ψευτοφαισιδώματα και τα τάχα τεχνικά μεπερδέματα διαφόρων νεαρών έστέτ.

Νά, μερικά κομμάτια αξιοσημείωτα :

«Όταν περνούσα, λέει, τον Έλλησποντο τα ξημέ-

ρώματα, ό νοΰς μου στενοχωρημένος σαν φυλακισμένος χτυπούσε παντού. Έλληνες έλεενοι σ' αιχαινάμαι!»

«...Μπαίνω στην Πόλη με ρωσικό πλοίο. Με τι άλλο πλοίο μπορούσα να μπαίνω στην Πόλη για να νιώσω τελειωτικά το ταπεινωμά μου ;»

«...Τα χρώματα αυτά και τα δέντρα της Θράκης θέλουν να τα διδάσουν Σλαβικοί τράγοι. Ποιός θα τα φυλάξει; Έλληνες έλεενοι, μήπως θα τα φυλάξετε σεις ;»

Νά, και τουτο το χαρακτηριστικό κομμάτι για τα Έρεϊπια, που όσο είναι χρήσιμα, όταν πάνου τους στηρίζεται ή καινούρια ζωή, τόσο είναι άχρηστα και βλαβερά σά θαρρούμε πως μόνο το προσκύνημά τους σώνει να μ'ς κρατήσει στη ζωή. Οι πρόγονοι, όσο δοξασμένοι κι αν είντουσαν, είναι άνικανοι να σώσουν τους άπογόνους τους, όταν κ' οι άπόγονοι δε φροντίζουνε να δημιουργήσουνε δική τους ζωή και δική τους δόξα. «Χρυσοί κι αν είναι οι τάφοι, τάφοι είναι», φωνάζει ό μεγάλος Παλαμάς. Νά πατάς στην ιστορία και να τραβάς μπροστά, είναι θεάρεστο πράμα να ξεθάωνεσαι όμως στην ιστορία και να τεμπελιάξεις, είναι άλέθριο. Έτσι το θέλει κ' έτσι το νοιώθει το προσκύνημα των Άρχαίων ή δημοτικιστική ιδεολογία.

«Οι Τούρκοι, λέει, νιώθουν τα έρεϊπια και τη σχέση τους με τη ζωή. Στους τοίχους τους άρχαίους, τους Βυζαντινούς, άκουμπούν τα σπίτια τους κ' επάνω στους πύργους άφίνουν να φυτρώνουν δέντρα και χαμόκλαδα. Δεν τους μέλει τους ζωντανούς ποιός έχει χτίσει τα έρεϊπια, ούτε γιατί, και ή άδιαφορία αυτή είναι ή ζωή. Αντί να γκρεμίζουν και να ξαναχτίζουν τοίχους, μεταχειρίζονται τους καίλους. Έτσι στα νεκροταφεία τους περνοδιαβαίνουν σκύλοι και άνθρωποι και πατούν τα μνήματα γυνάικες κάποτε κάθονται ώρες εκεί, όταν ό καιρός είναι καλός, και κουβενιάζουν και λέγουν. Και τα κυπαρίσσια δεν είναι πένθιμα και ή πέτρινες στήλες των τάφων πέφτουν μία μία και σκεπάζονται από των ανθρώπων τα θήματα και από το χώμα της βροχής και των άνέμων».

«...Πώς ξέρουν, λέει άλλου, και μεπεδεύουν τη ζωή οι άνθρωποι ! Θα ήταν τόσο απλή χωρίς αυτούς και τόσο βαθύτερη και τόσο πιο άληθινή. Θα ήμουν σαν το κύμα, θα ήμουν σαν το χορτάρι και σαν τον άνεμο και σαν το δρόχο. Δεν είμαι άνθρωπος, άφου οι άνθρωποι δε μ' άρέσουν. Μά ενφ έπρεπε να είμαι κάτι άλλο, έχω του ανθρώπου τη μορφή και όλα τα πράγματα με αναγκάζουν να πάγω στη θέση μου, να κάνω τον άνθρωπο, να ζω σαν άνθρωπος, να είμαι άνθρωπος».

Και τελιώνει έτσι :

«...Η Πόλη δεν είναι ή Πόλη όπως την ήξερα. Είμαι έ γ ώ. Δεν υπάρχει πια ή Πόλη. Στην Πόλη ξύπνησαν και άναψαν μέσα μου όλες ή παλιές ή ταραχές μου και αποκάηκαν και δεν απέμεινε μέσα μου παρά ή στάχτη.

«Ήμουν κουρασμένος και ψυχρός και κίτταξα με άπονία την Πόλη, όταν έβγανε το πλοίο από το Βόσπορο και ίσως ήμουν έτοιμος να θελήσω μεγάλη έργα Έλληνικά για τα έρχόμενα χρόνια».

(*) Το πρώτο κεφάλαιο του βιβλίου του Ίδα «Όσοι ζωντανοί», με τον τίτλο «Πρωινό συνάντημα», είναι περίληψη αυτού του άρθρου.

Στὸ ἄρθρο αὐτὸ θαμποφάνεται καὶ ἡ «Κόρη τῆς Ἰωνίας», πού θὰ μᾶς τραγουδήσει, ὕστερ' ἀπὸ δυὸ χρόνια, τὸ σιγαλινὸ τραγοῦδι τῆς μουσικῆς καὶ λιγύζως, ὅσο καὶ εὐγενικιάς ἀγάτης, τῆς ἀγάτης πού πολεμῆται δεινὰ ἀπὸ τὸ ἀδυσώπητο χρέος πρὸς τὴν πατρίδα, καὶ θὰ μᾶς χαρίσει τὸ ὑπέροχο κεφάλαιο «Α. γινῆ» μέσα στὸ «Ἡρώων καὶ μαρτύρων ἔμμα». Τὴν κόρη αὐτὴ τὴν πρόσεξα τότε καὶ τὴν ξαναντάμωσα ὕστερα μὲ χαρὰ καὶ μὲ συγκίνηση, σὰν παλιὰ μου γνωριμιά, στὸ πρῶτο βιβλίον τοῦ Ἰδα.

Ἡ γλώσσα του στὸ ἄρθρο αὐτὸ εἶναι ἀνκατωμένη, γιατί ἔτσι τὴν ἤθελε τότε ὁ ἴδιος, ὅχι ἀπὸ πείσμα ἢ ἀφροντισιά, μὰ ἀπὸ πεποίθησι. Ἐγράφε λ. γ. : ὁ α λ ι ἄ καὶ ν ῖ ὁ ς. Τοῦ εἶπα :

— Γυ α λ ι ἄ καὶ γ ι ὁ ς λέμε σήμερα. Γιατί τὰ γράφεις ἐσύ ἔτσι ;

— Τὰ γράφω ἔτσι, μὰ τὸ ν α γ υ ἄ προφέρνεται καὶ τὸ ν ι γ ι .

Καὶ θυμῶμαι, ὁ Ψυχάρης μοῦγραψε τότε :

— «Δὲν τοῦ τῷσπαζες τὰ ὁ α λ ι ἄ αὐτινοῦ τοῦ χοριστιανοῦ καὶ δὲν τοῦ σῴτῳνες τὸν ν ῖ ὁ ν του »

Ἡ γλώσσα του κατὰ σιγά - σιγά κανονίστηκε, καὶ τὸ τελευταῖον του βιβλίον «Ἑλληνικὸς Πολιτισμὸς», ἔξω ἀπὸ λίγες, παραπολὺ λίγες, παρατυπίες, εἶναι γραμμένο στὴν ὀρθόδοξη δημοτικὴ, μὲ τὴ γραμματικὴ πού καθιέρωσε μὲ τὰ ἔργα του καὶ μὲ τὴν ἐπιστημονικὴ του διδασκαλίαν ὁ Ψυχάρης.

Ἐπιμένο τόσο, καὶ ὅχι πάλι ὅσο θάθελα, στὸ πρῶτο ἄρθρο τοῦ Ἰδα, γιατί τὸ ἄρθρο αὐτό, σήμερα πού τὸ ξαναδιαβάζω, τὸ βρίσκω σὰν τὸ προσκεῖδι, σὰν τὸ πρόγραμμα, σὰν τὸ πρῶτο κῦτταρο τῆς κατοπινῆς του ἐργασίας.

Φυλλομέτρησα — γιατί δὲ μοῦ δόθηκε καιρὸς νὰν τὰ ξαναδιαβάσω, ἀφοῦ οἱ λογῆς ἐργασίαι μου καὶ φροντίδες μου τούτῃ τὴν ἐποχὴ δὲ μοῦ ἀφίνουσε πολλὴν καὶ περισσευούμενον, καὶ τὰ «Γράμματα» τὸ διαβάζουνται τοῦτο τὸ σημεῖον — φυλλομέτρησα λοιπὸν ὅλα τὰ κατωπινὰ του ἄρθρα, τὰ τυπωμένα στὸ «Νουμά»*, καὶ ὅλα τὰ βιβλία του, καὶ τὰ βρήκα ὅλα νὰ μὴν ξεφεύγουνε τοσοῦτα ἀπὸ τὸ πρόγραμμα πού χάραξε, σὲ γενικὲς γραμμές, στὸ πρῶτο του τὸ ἄρθρο. Οἱ ἰδέαι του λοιπὸν εἶχανε γουρμάσει μέσα του καὶ εἶχανε στερεωθεῖ ὅταν καταπιάστηκε τὸ «Στὴν Πάλη» καὶ γι αὐτὸ δὲν τῷγραψε, ἔτσι, γιὰ νὰ γράφει ἕνα ὥραιο ἄρθρον καὶ νὰ κάνει ἐντύπωση, μὰ τῷγραψε, γιατί εἶδε πὼς ἔπρεπε νὰν τὸ γράφει, καὶ τῷγραψε ἔτσι, γιατί ἔτσι ἔπρεπε νὰν τὸ γράφει. Ἐξέλιξε καμιά σὲς ἰδέαι του, καὶ στὸ χαρακτήρα του. Ἡ ἐξέλιξί του, φαίνεται, εἶχε ξετελειωθεῖ σὰν κατέθηκε

(*) Ἐξὼ ἀπὸ τὰ βιβλία του, δημοσίεψε καὶ ἀκόλουθα ἄρθρα στὸ «Νουμά» : «Τὸ «Ἔθνος οἱ τάξεις καὶ ὁ Ἔνας», (ἀριθ. 241—1907).—«Τί εἶναι τὸ γλωσσικὸν ζήτημα;» (ἀριθ. 274, ἴδια χρονιά).—«Ὁ εὐγενικώτερος πολιτισμένος λαὸς» (ἀριθ. 275, ἴδια χρονιά).—«Ὁ Δωδεκάλογος τοῦ Γύφτου» (ἀριθ. 245, ἴδια χρονιά).—«Κοινωνισμός καὶ Κοινωνιολογία» (ἀριθ. 293, 1908).—«Προκήρυξις στοὺς σκλαβωνιστοὺς καὶ ἐλευθερωμένους Ἕλληνας» (ἀριθ. 283, ἴδια χρονιά).—«Ἡ μικρὴ πατρίδα» (ἀριθ. 295 καὶ 296, ἴδια χρονιά).—«Ὁ νόμος πλάκωνει ἕνα Ἑλληνικώτατον ἄνθρωπον» (μὲ τὴν ὑπογραφήν Ἰων ὁ σκληρός ἀριθ. 192—1906) καὶ ἄλλα μερικὰ ἄρθρα πού θὰ ἀναφέρω σὲ τοῦτο τὸ σημεῖον.

στὸν ἀγῶνα καὶ ὁ χαρακτήρας του εἶχε στερεωθεῖ. Καὶ γιὰ τοῦτο, σὲ ὅλη τὴν κατοπινὴν του ἐργασία καὶ σὲ ὅλη τὴν δράση του, βλέπουμε μιὰ συνέπειαν, μιὰ πίστη, μιὰ εὐληκρίαν, ἀξιοθαύμαστα ὅλα. Καὶ ἕνα χαρακτήρα «εὐθύ», πού λένε, ἕνα χαρακτήρα ἰσορροπῆμένο.

Μὲ τὴν ὑπογραφήν του, Ἰων Δραγούμης, μύλησε πάντα, ὅσες φορὲς παρουσιάστηκε περίστασις νὰ δείξει πὼς δὲ λογαριάζει οὔτε θέσι, οὔτε κοινωνικὴ ὑποχρέωσι, οὔτε ὄνομα οἰκογενειακόν, μπροστὰ στὴν Ἀλήθεια. Σὰ γυῖνε τὸ «Νέον Πνεῦμα» τοῦ Γιαννοπούλου, μερικοὶ μᾶς ξενιστήκαμε γιατί μᾶς χτυποῦσε μὲ περισσὴ ἀσέβεια μὰ καὶ μὲ περισσὴ παλληκαριὰ μερικὰ εἰδωλά μας, καὶ ἄλλοι τὸνε βρίσαμε καὶ τὸνε χτυπήσαμε γιατί δὲ σιφονοῦσαμε μὲ τίς λίγο παράτολμες ἰδέαι του, καὶ ὁ πρηνὴς Μπλακιάσης τοῦ πετοῦσε κατὰμουτρα, μὲ τὸ «Νουμά», τὸ σαρκαστικόν αὐτὸ ἐπίγραμμα :

Γι' αὐτὸ τὸ «Νέον Πνεῦμα» σου
σοῦ πρέπει Περγουλέα,
ἕνα μπουγαδοκόφινον
γιὰ περικεφαλαῖα...

κατέθηκε ὁ Ἰδας, μὲ τὴν ὑπογραφήν του, Ἰων Δραγούμης, στὸ 217 φύλλον τοῦ «Νουμά» (15 τοῦ Ὀκτωβρίου 1906) καὶ δημοσίεψε τὸ ἀκόλουθον ἄρθρον :

«Δὲν ξέρω ἂν λέει ὀρθὰ πράγματα ἡ στραβὰ τὸ βιβλίον του, μὰ ὅταν τὸ διάβασα ἦταν σὰν ἄνεμος νὰ φυσομανοῦσε μέσα μου τρομακτικὰ καὶ νὰ συντάραζε τὸν Ἑλληνισμόν μου ὅλο καὶ νὰ μὲ λευθέρονε, καὶ ἀφοῦ τὸ διάβασα μοῦ φάνηκε σὰν τὸ βορρῖον τὸν παγωμένο πού μανιασμένος σαρώνει τοὺς βρώμικους ἀπὸ μικροβια ἀέριδες, καὶ ἀπὸ κάθε βρώμικα καὶ σκουπίδι καθαρίζει τὸν κόσμον. Τὸ βιβλίον πού καθαρίζει τὸν Ἕλληνα πού ξέρει νὰ τὸ διαβάσει, καὶ ὁ Ἕλληνας τώρα εἶναι τόσο ψόφιος, εἶναι τόσο γεμάτος βρώμικα καὶ μικροπρέπεια, πού σκουληκιάζει. Μπορεῖ νὰ τὸν εἴπαι τρελλόν, ἐκείνον πού τὸ ἔγραψε καὶ ὅμως εἶναι πλὴν σωστός καὶ πλὴν γνωστικός ἀπὸ κάθε Ἕλληνα σημερινόν. Ἡ φρονιμάδα εἶναι τῶν πολλῶν αὐτὴ μᾶς ἔφαγε καὶ μᾶς τρώει. Τὴν ατρελλὰν θέλω, καὶ τὴν σὲ καθαρίζει ἀπὸ τὰ τρεῖς βάρια καὶ βρώμικα κατακαθίσματα πού ἀφίνει μέσα μου περτώντας ἡ σημερινή, ἡ ταπεινομένη Ἑλληνικὴ ζωὴ καὶ μὲ φαρμακώνει. Ἡ τρελλὰ ἔχει μάστιγ καὶ βλέπει. Ἡ φρονιμάδα εἶναι τυφλὰ. Τρελλοὶ ἦσαν οἱ προφῆται καὶ γνωστικὰ τὰ ξεπεσμένα πλήθη. Τὸν Ἀσμβιδάστο ζητῶ καὶ τὸ Σκληρόν, γυρεύω τὸν Τρελλόν, τὸ Σιδερένιον, τὸν Ἀλύγιστον αὐτοῦ τὰ μάτια καὶ τὰ λόγια καὶ τὴν κίνησιν καὶ τὴν σωτὴν ἀκλουθῶν σ' αὐτὸν τὸ ρυθμὸ τῆς ζωῆς μου τονίζω».

Καὶ ὕστερα, τὸ Δεκέβριον τοῦ 1909, μοῦστελε ἀπὸ τὴν Λόντρα, πού βοισκότανε τότε, μιὰ δήλωσιν, μὲ τὸν ὄνομα του πάλι, ἀντωνόντας στὸν καὶ Φιλάρετον, πού ζήτησε μὲ τὸ συντηρητικώτατον καὶ μακροτὴν «Ριζοσπάστην» του ἀπὸ τὸν παντοδύναμον τότε Στρατιωτικόν Σύνδεσμον νὰ τὸν πᾶναι, γιατί δημοσίεψε στὸ «Νουμά» τὴν περίφημην ἀρκετήν του : «Στρατὸς καὶ ἄλλαν» (ἀριθ. 361, 21 τοῦ Ὀκτωβρίου 1909). Ἡ δὲ

λωσή του δημοσιεύτηκε στην πρώτη στήλη της πρώτης σελίδας (ἀριθ. 327, 27 τοῦ Δεκεμβρίου 1909) καὶ εἶναι αὕτη :

«Φίλε Ταγκόπουλε,

«Ὁ κ. Φιλάρετος, νομικὸς ἄνθρωπος, καλεῖ με τὸ «Ρίζοσπύστη» του τὸ Στρατιωτικὸ Σύνδεσμο νὰ λάβει τὰ μέτρα του κατὰ τῶν ὑπὸ τοῦ δημοσίου ταμείου πληρωνομένων ἀηδῶν καὶ ἐπιβλαβῶν μαλλιαρῶν.

«Μὰ, μοῦ φαίνεται, ὁ Ποινικὸς νόμος δὲν τιμωρεῖ ἐκείνους ποὺ γράφουν τὴ γλώσσα τῆς μάνας τους, οὔτε ὑπάρχει κανένα ἔγκλημα στὸ νόμο ποὺ νὰ λέγεται «μαλλιαροσύνη». Ὅσο γιὰ τὸ Σύνταγμα*, αὐτὸ ἀναφέρει ὅτι ἡ συνείδηση τῶν Ἑλλήνων εἶναι ἐλεύθερη.

«Ὡς τόσο, ἐπειδὴ κάθε καλὸς νομικὸς ξέρει καὶ ἄλλα μονοπάτια τῶν νόμων, καὶ μπορεῖ νὰ εἶναι ἀνάγκη νὰ πιεῖ κανένας ἀπὸ μᾶς τοὺς δημοτικιστὲς τὸ «κῶνει» γιὰ νὰ σωθεῖ τὸ ἔθνος, θέλω νὰ ξέρει ὁ κ. Φιλάρετος ὅτι «ὁ ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον Ἰδας» εἶμαι ἐγὼ ποὺ ὑπογράφω, ὅπως θὰ ᾄτε παρακάτω, καὶ ὅτι δὲν εἶμαι «μαλλιαρὸς πρόξενος» τώρα, παρὰ «μαλλιαρὸς διπλωμάτης», καὶ ὅτι τὴν προσηνυή μου τῆς 7 Σεπτεμβρίου τὴν ἔστειλα ὅχι «ᾄθην ἐκ Ρώμης» παρὰ ἀληθινὰ ἐκ Ρώμης, ὅπου ἦμουν τότε διορισμένος. Ἐτσι, ἔχοντας ὁ Στρατιωτικὸς Σύνδεσμος ποὺ βρίσκομαι καὶ πούς εἶμαι, θὰ μπορέσει, ἂν θέλει, εὐκολώτερα νὰ με κατεδιώξει».

Σὰ χρειάζεται ὑπογράφει καὶ σὰ δὲ χρειάζεται ὑπογραφή γράφει με ψευτόνομα, καὶ ὅχι γιὰ νὰ κρύβεται, ὅπως τὸ κάνουν μερικοὶ δικοὶ μας ποὺ τρέμουνε νὰ φανθοῦν στὴ δουλειά τους — σὰ νὰ κάνουνε πράξη ἀτιμωτικά γράφοντας τὴ δημοτικὴ, — καὶ ἀρνιούνται σὺν τὸν Πέτρο τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτὸ τους, ὅταν κανεὶς τοὺς ρωτήσει ἂν εἶναι δικό τους τὸ τάδε ἄρθρο ποὺ δημοσιεύτηκε με τούτο ἢ με κείνο τὸ ψευτόνομα.

Μὲ τέτοια μασημένα καὶ δουλόπρεπα φερσίματα δὲν προκόβει ὁ ἄγωνας, ὅταν τρέμεις μπροστὰ στὸν ἄλλον νὰν τὸ ὁμολογήσεις πὺς εἶσαι δημοτικιστής, καὶ ὁ ἄλλος εἶναι θεβαιωμένος πὺς εἶσαι, εἶναι τὸ ἴδιο σὰ νὰν τονὲ θεβαιώνεις πὺς οἱ ἰδέες σου εἶναι ἀνόητες ἢ ἐγκληματικές καὶ πὺς ἡ πράξη σου σοῦ φέρνει ντροπὴ καὶ κοιτάξεις νὰ τὴν κρύψεις. Ξέθαρρες ὁμολογίες σὺν τοῦ Ἰδα σπρώχνουν τὸν ἄγωνα μπροστὰ τὰ μουνδιάσματα τὸν κωλώνουν.

Ὅταν τὸ Δεκέμβρι τοῦ 1912 μοῦφερε τὸ ἄρθρο του «Τιμὴ καὶ Ἀνάθεμα» (Νουμάς ἀριθ. 497.—21. 12. 1912), ποὺ τόσες φρουρτοῦνες σήκωσε καὶ τόσο συζητήθηκε, με τὴν ὑπογραφή «Βροῦτες», μοῦ δήλωσε πὺς δὲν τὸ ὑπογράφει με τὴ γνωστὴ του ὑπογραφή, Ἰδας, ὅχι γιὰ ἄλλο λόγο, μὰ γιὰ νὰ ἰδεῖ τὴν ἐντύπωση ποὺ θὰ κάνει. ἔτσι ποὺ θάρχεσαι με μὴ ἄγνωστη ὑπογραφή. «Ὅλοι τότε τὸ νιώσανε πὺς Βροῦτες εἶναι ὁ Ἰδας, καὶ κείνος πάλι, ἂν καὶ ὑπάλληλος ἀνωτέρως καὶ ἐξωτερικὴ πολιτικὴ τῆς Κυβέρνησης, σ' ὅσους τονὲ ρωτοῦσανε ἂν τὸ ἄρθρο του δικό του εἶναι, δὲν τὸ ἀρνιότανε.

Τότε, θυμάμαι, ἔγινε καὶ τοῦτο τὸ νόστιμο. Ἦρθε

(*) Δὲν εἶχε μπεῖ ἀκόμα στὸ Σύνταγμα τὸ σωτήριο καὶ αξιοσέβαστο ἄρθρο γιὰ τὴ γλώσσα.

ἕνας δικηγόρος στὸ γραφεῖο καὶ μοῦ ζήτησε μερικὰ φύλλα με τὸ πολύκροτο ἄρθρο. Κι ὅταν τοῦ πᾶωσα μοῦ εἶπε περήφανα :

— Συφωνοῦμε πέρα — πέρα με τὸν Ἰδα. Καὶ γὰρ, σὺν καὶ αὐτόνε, φαυλοκράτης εἶμαι !...

Ὁ Ἰδας ἀκόμα θὰ γελᾷ σὰ θὰν τὸ θυμᾶται, ποὺ τοῦ τὸ διηγήθηκα.

Στὰ 1907 ἔπρεσε σὺν μπόμπα ξαφνικὰ ἕνα περίεργο βιβλίο : «Ἰδας». Ἡρώων καὶ Μαρτύρων αἷμα. Βαγγέλιο Μακεδονιὰ τὸ χαρακτηρίσανε τότε τὸ βιβλίο, μὰ καὶ ὁ χαρακτηρισμὸς αὐτός, ὅσο βαρὺς καὶ ἂν εἶναι, τίποτα δὲ λείει. Τὸ πρῶτο βιβλίο τοῦ Ἰδα, ποὺ τοῦτες τῆς μέρες ξαναβγήκε σὲ δευτέρη ἐκδοσὴ, μπορεῖ νὰναι καὶ Βαγγέλιο, μὰ εἶναι καὶ ἔργο λογοτεχνικὸ πρώτης σειρᾶς. Μερικὰ του κεφάλαια : «Ἀγνή». — «Ὁ θάνατος τοῦ παλληκαριοῦ». — «Ἀναγκή» κτλ. Ξαφνίζουνε με τὴν πρωτοτυπία τους καὶ θέλγουνε με τὸ ἀπείρητο γράμμα τους. Δὲ ζηταῖ νὰ συγκινήσει ὁ Ἰδας. Συγκινεῖται καὶ τὴ συγκίνησή του τὴ μεταδίδει καὶ στὸν ἀνγνώστη του ἀπογοιτενεταὶ καὶ σοῦ σταλάζει τὴν ψυχὴ τὴν ἀπογοιτενὴ ἑλπίζει καὶ σοῦ ἀναφτερώνει τὴν ψυχὴ. Νά, τὸ μυστικὸ του τὸ μέγα κατὰφέρει ὅτι καὶ ἕνας ἀληθινὸς ποιητής.

Τὸ «Ἡρώων καὶ Μαρτύρων αἷμα» τῶσσε πρὶν τὸ γράφει. Τὸ Νοέμβρι τοῦ 1902 πρωτοπῆγε στὸ Μοναστήρι, ὅπου ἔμεινε πέντε ἀπὸ ἕνα χρόνον, καὶ ἀπὸ κεῖ πῆγε στὴ Σέρρες καὶ στὴν Καβάλα. Τὸ καλοκαίρι καὶ τὸ χυλόπωρο τοῦ 1904 τὰ πέρασε στὸν Πύργο τῆς Βουλγαρίας καὶ στὴ Φιλίππουπολη. Καὶ στὰ 1909 ἔβγαλε τὸ βιβλίο του. Ἔτσι, τὴ Μακεδονία, πόνει καὶ ἰδιαιτέρη πατρίδα του, τὴ γνώρισε καλά καὶ τὴν πόνησε, γνώρισε καὶ τοὺς Βουλγάρους ἀπὸ κοντὰ καὶ τοὺς μελέτησε, εἶταν καὶ ἀδερφὸς τοῦ Παύλου Μελά, τοῦ παλληκαριοῦ «ποὺ σκοτώθηκε ἕνα βράδυ τὸ φθινόπωρο τοῦ 1904», — ἀρκετὰ ὅλ' αὐτὰ γιὰ νὰ γράφει τὸ πρῶτο του βιβλίο με τόσο αἰσθητὴ καὶ με τόση ἀγανάκτηση καὶ με τόση ἐλπίδα.

Τὸ αἷμα τοῦ παλληκαριοῦ δὲ χύθηκε στὰ χαμένα, οὔτε τὸ βιβλίο τοῦ Ἰδα ἔμεινε ἀνικανοποίητο. Ὑστερὸν ἀπὸ πέντε χρόνια, στὰ 1912, ἡ Μακεδονία λειτερονότανε καὶ ὁ Ἰδας, δεκανέας τῆς ἐθνοφυρουᾶς, ἀποσπασμένος στὸ Γενικὸ Στρατηγεῖο, σύνταξε τὸ πρωτόκολλο τῆς παραδόσεως καὶ σήκωσε, με τὰ χεῖρα του, γιὰ πρώτη φορὰ, τὴν Ἑλληνικὴ σημαία στὴ Μητροπολὶ τῆς λειτερωμένης πρὸ Θεσσαλονίκης.

Τὸ δεύτερο βιβλίο του, «Σαμποράκη», ποὺ πρωτοτυπώθηκε στὸ «Νουμά» στὰ 1909 — 1910, εἶναι πλὴ γαλήνη καὶ αἶμα τὸ διαβάσει κανεὶς, σὰ συνέχεια, ἀμέσως ὕστερ' ἀπὸ τὸ πρῶτο του βιβλίο, νιώθει κάπιο ξανιάσισμα, ἀφοῦ τὰ αἵματα καὶ τὰ σταθὰ καὶ οἱ φόνοι καὶ ἐκδικήσεις παραμερίζουν καὶ ἀφίνοιν λεύτερο τὸν τόπο γιὰ τὴν ἡρεμὴ συζήτηση. Σ' ἕνα κεφάλαιο, ποὺ ἐπιγράφεται «Στὸ Μετόχι», μᾶς ἐξομολογεῖται ὁ συγγραφέας γιατί εἶναι «πατριώτης» καὶ ὅχι «κοσμοπολίτης», ὅπως καὶ σ' ἕνα ἄλλο κεφάλαιο, «Ἰδανικά», τοῦ τρίτου βιβλίου του «Ὅσοι ζωντανοί, μᾶς ξηγᾷ γιατί δὲ θέλει καὶ δὲν μπορεῖ νὰναι σοσιαλιστής. Ὁ Ἰδας ἐξομολογεῖται καὶ ξη-

γάει. Δηλ. συζητάει με ειλκρίνεια (=ξομολογείται) και με γνώση (=ξηγάει). Κ' έτσι, κι ἄ δὲ συμφωνεῖς μερικὲς φορές με τὶς γνώμες του, δὲν μπορείς παρὰ νὰ τὶς σεβαστεῖς, ὥπως σέβασαι τὴ γνώμη κάθε ἀνθρώπου σὰ βλέπεις πὼς ἡ γνώμη του στηρίζεται στὶς διὸ αὐτὲς μεγάλες ἀρετὲς ποὺ χαρακτηρίζουν ὅλη τὴν ἐργασία τοῦ Ἰδα. Στὸν «Ἑλληνικὸ πολιτισμὸς» του, στὸ τελευταῖο δηλ. βιβλίο του, οἱ ἀρετὲς του αὐτὲς ξελαγαρίζονται περισσότερο.

.....Ὁ Ἰδας εἶτανε πατριώτης μὲ τὴν λατινὰ σημασία τῆς λέξης. Ἐθνικόφρονας, μὰ τέτιος ποὺ νὰ τονε σέβουμαι καὶ γώ, σὰν ἔθνικόφρονα, μ' ὅλη τὴν ἐρωτοτροπία ποὺ κάνω στὸ σοσιαλισμὸ τὸν πατριωτισμὸ του τὸν ἐνεργεῖ* δὲν τὸν τε-

(*) Στὸν πόλεμο τοῦ 1897, δεκαεννέα χρονῶν τότε ἀκόμα πῆγε ἐθελοντὴς καὶ ὅλο τὸν καιρὸ ποῦμαινε στὴ Μακεδονία ὡς προξενικὸς ὑπάλληλος δούλεψε...—τὸ πῶς, τὸ ξέρουν καὶ τὸ μολογοῦν ὅσοι τὸν παρακολοθήσανε ἀπὸ κοντά. Ὁ Ἰδας εἶναι κ' ἕνας ἀπὸ τοὺς κυριώτερους δημιουργοὺς τοῦ Μακεδονικοῦ ἀγώνα· μπορεί νά'ναι καὶ ὁ κυριώτερος.

λαλάει. Ἀκόμα καὶ θετικιστὴς πατριώτης μπορεί νὰ χαρακτηριστεῖ καὶ ὁχι οὐτοπιστής. Ὅ,τι νερύεται καὶ ὁ,τι ζητάει, τὸ ξέρει πὼς μπορεί καὶ νὰ γίνε. Σώνει νῦν τὸ θελήσουνε πολλοί. Κι αὐτὸ φαίνεται ἀπὸ τὴ δράση του καὶ ἀπὸ τὰ βιβλία του. Ὅλη ἡ συγγραφικὴ του ἐργασία ἕνα σκοπὸ ἔχει: νὰ ξυπνάει τὴν κοιμισμένη ἐνέργεια στὴν ψυχὴ τῶν νέων. Καὶ γι' αὐτὸ τὰ διὸ πρῶτα βιβλία του «Ἀφιερώνονται στοὺς νέους» καὶ τὸ τρίτο του βιβλίο, «Ὅσοι ζωντανόι», καὶ αὐτὸ «Ἀφιερώνεται σ' ἕνα νέον ποῦ, ἂν καὶ ἡ ψυχὴ του εἶτανε φωτεινὴ, ἀπὸ ζωικὴ ἀδυναμία διὰ στήκε νὰ πεθάνει» δηλ. στὸν Περικλῆ Γιαννόπουλο.

Στὸν ἀγῶνα τῆς Δημοτικῆς ἔχει ἀφιερωθεῖ σὺν ψυχα. Πὼς τονε βλέπει αὐτὸν τὸν ἀγῶνα, δείχνεται μέσα στὸ κεφάλαιο «Δημοτικισμὸς» τοῦ «Ὅσοι ζωντανόι». Καὶ πὼς ἐργάζεται γιὰ τὴν ἐπιτυχία του τὸ ξέρουν ὅλοι ποὺ εὐτυχῆσανε νὰ συνεργαστοῦνε μαζί του. Τὸ ξέρουν, καὶ γι' αὐτὸ στολίδι τοῦ ἀγῶνα τονε θεωροῦνε καὶ μὲ ὅλη τὴν ἀγάπη καὶ τὸ σέβας τὸν περιβάλλουνε.

Νοέμβριος τοῦ 1914

Δ. Π. ΤΑΓΚΟΠΟΥΛΟΣ

ΛΑΪΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ

ΟΡΟΙ ΚΑΤΑΘΕΣΕΩΝ

ΕΙΣ ΔΡΑΧΜΑΣ

Ἐν ὄψει	πρός 3%
Με δεκαήμερον προειδοποίησιν	3 ¹ / ₂ %
Ἐπὶ προθεσμίᾳ 1 ἔτους	4 ¹ / ₂ %
» » 2 ἔτων	5 %
» » 4 ἔτων	5 ¹ / ₂ %

ΤΑΜΙΕΥΤΗΡΙΟΝ

Μέχρι δραχμῶν 5.000 1 %

ΕΙΣ ΣΥΝΑΛΛΑΓΜΑ ΕΠΙ:

Λονδίνου ἐν ὄψει	πρός 5 %
» ἐπὶ προθεσμίᾳ ἑξ μηνῶν	5 ¹ / ₂ %
Παρισίων ἐν ὄψει	» 3 ¹ / ₂ %
» ἐπὶ προθεσμίᾳ ἑξ μηνῶν	» 4 %
N. Ὑόρκης ἐν ὄψει	» 3 %
» ἐπὶ προθεσμίᾳ ἑξ μηνῶν	» 3 ¹ / ₂ %
Ιταλίας ἐν ὄψει	» 2 ¹ / ₂ %
Βερολίνου »	» 1 %